

Др Срђан Владетић*

Изворни научни чланак

УДК: 326(37)

DOI: <https://doi.org/10.46793/GP.1602.003V>

О ИДЕАЛУ ВЕРНОГ РОБА**

Рад примљен: 10. 12. 2025.

Рад прихваћен за објављивање: 25. 12. 2025.

У старом Риму сви људи су били или слободни или робови. У зависности од начина привређивања, освајачких претензија и политичких прилика, положај робова је варирао током целе римске историје. После пунских ратова њихов положај се погоршао, што је изазивало побуне и стварало несигурност код владајућих слојева. Одроз оваквих прилика су нова филозофска схватања, законодавне измене и нова религијска учења у погледу робова. Међу њима посебно се истиче идеал верног роба, као мере савршенства, којој би, из угла филозофа, законодавца и хришћанског учења, сви робови требало да теже.

Кључне речи: *стари Рим, положај робова, нова филозофска схватања, законодавне измене, утицај хришћанства, идеал верног роба.*

І ПОЛОЖАЈ РОБОВА

Окончањем пунских ратова, даљим освајањима и пропадањем ситних сељачких имања повећао се број робова, али, истовремено се и погоршао њихов положај јер се производило за светско тржиште којим је господарио моћни Рим. Жељу за богаћењем могла је да угаси једино беспопштедна експлоатација робова која је прекинула индивидуалну везу између господара и роба, карактеристичну за патријархално ропство где је положај роба био приближан положају слободних чланова породице који су се налазили под влашћу патерфамилијаса.

У класичном ропству, роб је за господара био исто што и ствар у промету, односно објект права. Према Аквилијевом закону о штети (*lex Aquilia de damno*, из 287. или 286. године п.н.е.), онај који, намерно или из нехата, убије туђег

* Редовни професор Правног факултета Универзитета у Крагујевцу, svladetic@jura.kg.ac.rs

** Рад је резултат научноистраживачког рада аутора у оквиру Програма истраживања Правног факултета Универзитета у Крагујевцу за 2025. годину, који се финансира из средстава Министарства науке, технолошког развоја и иновација Републике Србије.

роба или четвороножну животињу, биће осуђен да накнади власнику штету у износу највише цене те ствари у последњој години.¹ Роб није имао правну способност. Није могао имати ни имовину, и све што је стекао сматрало се да припада господару. Законит брак био је резервисан само за слободне, док су робови могли живети у фактичкој заједници са робињама (*contubernium*) и из те заједнице могла су се родити једино незаконита деца.²

Свирепо поступање – мучење, убијање и сексуално злостављање постало је уобичајена ствар. Апулеј (*Apuleius*) описује тешко стање робова у радионицама: „*О добри богови! Каквих је ту јадних људи било! Чело им је било жигосано, глава на пола обријана, леђа пуна масница, ноге оковане, а лице изобличено смртним бледилом*“.³ Описијући Квинта Хатерија (*Quintus Haterius*), сенатора и чувеног говорника, Сенека (*Seneca*) каже да је Хатерије, бранећи једног ослобођеника који је био конкубина свом патрону изјавио да је неморал (хомосексуализам) злочин за слободно рођеног, нужност за роба и дужност за ослобођеника.⁴ У Петронијевом Сатирикону (*Petronius, Satyricon*) чувени Трималхион се хвали својим љубавним подвизима и каже: „*Ал опет, што јес, јес, био сам газдин љубавник – четрнаес година. Нема ту срамота кад газда нареди. Ал стизо сам ја и газдарицу да намирим, знате већ шта оћу да кажем, ал нећу ништа да кажем, нисам ја од оних што се хваћу*...“.⁵ О сексуалном искоришћавању пише и Хорације (*Horatius*) у Сатирама (*Satires*): „*Коју границу природа ставља страсти?...Зар жедан тражиш златну чашу?...Кад те обузме страст, зар више волиш да трпиш или да страст задовољиш слушкињом или младим робом?*“.⁶ О робовима је владало опште мишљење да су превртљиви, подмукли и спремни на свакојака зла према господару.⁷ Освајачки ратови и гусарење били су најзначајнији извор ропства, а трговина робовима доносила је огромну зараду. Медитеран се претворио у право „ловиште робова“.⁸ Најчувенија пијаца робова налазила се у источном Медитерану, на острву Делос (*Delos*), која је могла да прими и испоручи неколико десетина хиљада робова дневно, па је зато настала пословица: „*Трговче пристани с лађом, истовари, све је продато*“.⁹

Овако бедан положај подстицао је робове на различите видове борбе, као што су саботаже, бекство, оружане побуне (Спартаков устанак 73. године

¹ *Gai Inst.*, I, 53 и III, 210-211.

² Е. Станковић, С. Владетић, *Римско право*, Крагујевац, 2020, 120-121.

³ *Apuleius, Metamorphoses (Asinus Aureus)*, 9, 12.

⁴ *Seneca, Controversiae*, IV praef. 10.

⁵ *Petronius, Satyricon*, 75.

⁶ *Horatius, Satires*, I, 2, 112-119. М. I. Finley, *Ancient Slavery and Modern Ideology*, New York: Viking Press, 1980, 96; О. Станојевић, *Римско право*, Службени лист СФРЈ, Београд, 1989, 107.

⁷ J. Vogt, *Ancient Slavery and the Ideal of Man*, Oxford: B. Blackwell, 1974, 129.

⁸ Е. Станковић, С. Владетић, *op. cit.*, 121.

⁹ *Strabo, Geographica*, XIV, 5, 2, 5.

п.н.е.), нарочито на истеку периода републике. Многи Римљани изгубили су живот било због заседе својих укућана, било зато што су побијени употребом отворене силе или лукавства, али ништа мање није било оних које је бес робова лишио живота.¹⁰

II НОВИ ФИЛОЗОФСКИ СТАВОВИ О ПОЛОЖАЈУ РОБОВА И УТИЦАЈ РЕЛИГИЈЕ

Припадници владајуће класе били су свесни да робови, због тешког положаја, одвајкада држе стиснуте песнице и вребају своју прилику.

Ненадмашним освајачима и мајсторима масовне манипулације било је јасно да су забаве, спектакли и празници ефикасан метод да се незадовољним масама скрене пажња са свакодневних проблема. Један од начина за одржавање мира међу робовима биле су Сатурналије (*Saturnalia*) – древни римски фестивал у част бога пољопривреде – Сатурна, који је у почетку обележаван 17. децембра, а касније је трајао пет дана (од 15. до 19. децембра). Сатурн је био краљ Аборицина,¹¹ првих насељеника Италије. Период његове владавине назван је „златно доба” јер је подучио становнике да гаје пољопривредне културе, укинуо приношење људских жртава, донео законе и научио народ да живи у бескласној заједници у којој је све било заједничко и где није било робова, и зато је, након смрти, уздигнут у ред божанстава.¹² Празник је симболично протицао у знаку владавине Сатурна, а његово главно обележје било је то што су робови имали пет дана годишње могућност да осете благодети положаја робовласника. На забавама храну и пиће би им служили господари. Било им је допуштено да носе беле капе од вуне (*pilleus*), као знак слободе, да седе заједно са својим господарима, да их грде и псују и носе њихова одела.¹³ Током године нагомилано незадовољство робова, потискивано је „уживањем у децембарској слободи”.¹⁴

¹⁰ Seneca, *Epistulae morales ad Lucilium*, 1, 4, 8.

¹¹ Корен речи је латински, *ab origine* – од почетка, становници који од давнина живе на одређеном подручју, староседеоци. Отуда, много касније, староседеоци Аустралије названи су Аборицини.

¹² С. Освалт, *Грчка и римска митологија* (превео А. Вилхар), Вук Караџић-Larousse, Београд, 1980, 302.

¹³ Justinus, *Epitome of Pompeius Trogus, Historiae Philippicae*, 43, 3-4; Dion Cassius, *Historia Romana*, 60, 19; Macrobius, *Saturnalia*, I, 7; Dionisius Halicarnassus, *Antiquitates Romanae*, IV, 24. Атенеј Наукратски, (*Athenaeus Naucratis*), старогрчки реторичар и граматичар из 2. и 3. века, у свом делу *Deipnosophistae* („Филозофи за вечером”), каже да су Сатурналије грчки обичај. На Криту се још давно одржавао фестивал посвећен богу Хермесу, заштитнику путника и доносиоцу среће, на коме, док робови играју коцкице са грађанима, господари им приређују гозбе. Види Athenaeus, *Deipnosophistae*, 14, 44.

¹⁴ Horatius, *Satires*, II, 7, 5.

Али, никаква празновања нису више могла да утишају гнев робова. Стари трикови нису били довољни. Отпор робова био је јасан показатељ да је цео систем захватила криза.

Ужаси римских грађанских ратова представљали су највеће искушење за однос господар – роб. Догађаји из ових ратова били су клица идеала верног роба као оригиналне творевине старих Римљана. Захваљујући списковима политичких непријатеља које је свако могао убити (проскрипције), како у самом граду, тако и ван њега, настала је грозничава хајка на људе и свеопшти преврат. Све што је сматрано за покварено и нечасно, избило је на видело. Неки су се више плашили својих жена и синова са којима су имали несугласице, него од самих убица. Повериоци су се плашили дужника, а суседи суседа који су желели њихова имања. Неки су страховали да ће их сопствени робови потказати политичким непријатељима, па су им се, како Апијан (*Appianus*) наводи, *кукајући бацали под ноге и називали их спасиоцима и господарима*.¹⁵ Тога је било на претек. Сенека пише пријатељу Луцилију (*Lucilius*): *„Помисли на то да и разбојник и непријатељ могу примаћи мач твојој зрлу: итавише, сваки роб има власт над твојим животом и смрћу“*.¹⁶

Али, било је и изузетних примера лојалности и херојских дела робова учињених из поштовања и љубави према господару. Валерије Максим (*Valerius Maximus*) у осмом поглављу шесте књиге „Знаменита дела и изреке“ (*Facta et dicta memorabilia*) говори о верности робова њиховим господарима и започиње га следећим речима: *„Остаје нам да говоримо о верности робова њиховим господарима која је вредна највеће похвале јер се од њих најмање очекивала“*. Међу многобројним примерима верног роба¹⁷ истиче се роб у својини Урбинија Панапија (*Urbinius Panapio*) који је био вредан дивљења због своје оданости. Кад је сазнао да су господара потказали други робови и да су политички непријатељи у близини сеоске куће, послао је господара да побегне кроз задња врата, обукао његово одело, легао у постељу и пустио да га убију уместо Панапија.¹⁸

Примери верних робова могу се наћи и у Апијановом делу „Грађански ратови“ (*Bellum Civile*).¹⁹ Упечатљив је случај роба који је припадао Анцију Рестиону (*Antius Restio*). Рестион је учинио много добрих дела за тог роба, али га је једном приликом жигосао због неваљалства. Када је Рестион проскрибован, роб га је сакрио у пећину, а када су убице посумњале на скровиште, убио је неког старца, одсекао му главу, донео пред војнике и гневно рекао: *„Убио сам свог господара Рестиона који ме је жигосао*. Војници су му

¹⁵ Appianus, *Bellum Civile*, IV, 13.

¹⁶ Seneca, *Epistulae morales ad Lucilium*, 1, 4, 8.

¹⁷ Valerius Maximus, *Facta et dicta memorabilia*, VI, 8, 1-7.

¹⁸ *Ibid.*, VI, 8, 6.

¹⁹ Appian, *Bellum Civile*, IV, 26, 43-44.

одузели главу и узалуд пожурили у град да покупе награду, а роб је отпловио са господаром на Сицилију“.²⁰

Управо су ови бројни примери оданих робова из римских грађанских ратова били подлога Сенекиних филозофских ставова о робовима.²¹

Обраћајући се Луцилију Сенека пише: „Робови су, али су ипак људи. Робови су, али су и скромни пријатељи. Робови су исто што и ми, ако помислиш да судбина са њима поступа исто тако самовољно као са нама...Помисли да је онај човек кога ти зовеш својим робом рођен из истог семена...Ти исто тако лако у њему можеш видети слободног човека, као што он у теби може видети роба“.²²

У делу „О доброчинствима“ (*De beneficiis*) Сенека показује да је роб способан да учини добро дело свом господару. „Све док са љубазношћу добијамо оно што се генерално тражи од роба, то је пуко извршавање његових обавеза (*ministerium*), а све оно што превазилази његове дужности, што он чини по слободној вољи, а не повинујући се наређењима, то је доброчинство (*beneficium*)“, каже Сенека.²³ Они који тврде да роб није способан за доброчинство према господару не познају људску природу, јер није у питању положај доброчинитеља, већ његове намере.²⁴ Настављајући даље о односу господара и роба, он истиче да је „пут врлине“ свима отворен без обзира да ли је реч о слободно рођеном човеку, робу, ослобођенику, краљу или прогоњеном. „Пут врлине“ није резервисан само за оног који потиче из угледне породице или је богат, већ за оног ко је човек. Ако војници могу учинити добро дело свом војсковођи и поданици свом краљу, онда су и робови способни за доброчинство према господару, јер је историја показала да су многи господари дуговали своје животе њима. Зато роб може бити и праведан, и храбар, и великодушан, закључује Сенека.²⁵

Касније, и Макробије (*Macrobius*) у Сатурналијама (*Saturnalia*), делу од значаја за традицију и обичаје паганског Рима, следи Сенекине ставове о робовима. За њега су робови људска биће јер се рађају, живе и умиру исто као и људи рођени у слободи. Сваки господар може доживети да види свог роба као слободног човека, као што и роб може дочекати да види свог господара као роба, каже Макробије, исто као и Сенека.²⁶ Робови могу бити верни, добронамерни, домишљати, образовани и интелигентни до те мере, да се могу бавити и филозофијом, па чак и способни да обављају највише државне функције.²⁷

²⁰ *Ibid.*, IV, 43.

²¹ J. Vogt, *op. cit.*, 136.

²² Seneca, *Epistulae morales ad Lucilium*, 4, 47, 1-10.

²³ Seneca, *De beneficiis*, 3, 21.

²⁴ *Ibid.*, 3, 18.

²⁵ *Ibid.*

²⁶ Macrobius, *Saturnalia*, I, 11, 7.

²⁷ *Ibid.*, I, 11, 23, 24, 28 и 41.

Ови хвалоспеви Сенеке и Макробија о верном робу, односно идеал верног роба, промовисан од Сенеке и Макробија, који својим херојским и домишљатим поступцима чини добра дела свом господару (*beneficium*) одраз је њиховог времена, односно хуманитарних принципа који су важили међу последњим римским паганима.²⁸ Али, он је одраз и робовласничке идеологије која је у циљу сопственог опстанка истицала примере идеала верног роба не би ли се маса робова угледала на њих.

Хришћанско учење је прихватало робове као људска бића и допринело је хуманијем поступању са њима. „Господари, правду и једнакост указујте робовима, знајући да и ви имате Господара на небесима“, поручује Павле Колашанима.²⁹ Али, хришћанство је верног роба који својеволјно, јуначки и виспрено пружа добротинство свом господару, преобразило у верног роба који само ревносно извршава своје дужности.³⁰ Оно признаје ропство као институцију, и као врхунску врлину истиче покорност.³¹ То је оно исто што је Сенека назвао *ministerium*, само почива на другачијим, хришћанским основама. Тако у посланици Коринћанима Павле поручује: „Само како Бог свакоме додели, сваки како га је Бог призвао, онако нека живи. Сваки нека остане у ономе звању у коме је призван. Јеси ли призван као роб? Немој да бринеш, него ако и можеш постати слободан, радије се стрпи, јер који је као роб призван у Господу, слободњак је Господњи“.³² У Посланици Римљанима поручује да се власт мора поштовати: „Свака душа да се покорава властима које владају, јер нема власти да није од Бога, а власти што постоје од Бога су установљене“.³³ Пошто је свака власт од Бога дата, тако је и власт над робовима од Бога установљена. Служећи господару, верни роб служи и Богу, али истовремено поштује и прихвата једну од општих претпоставки система римске државе - ропство.

III ЗАКОНОДАВНЕ АКТИВНОСТИ У ПРАВЦУ ПОБОЉШАЊА ПОЛОЖАЈА РОБОВА

Услед великих освајања, маса робова из најразличитијих крајева слила се у Рим и са собом донела локалне навике, обичаје, религију и менталитет. Међу робовласнике се увукао страх. Гај Касије Лонгин (*Gaius Casius Longinus*),

²⁸ J. Vogt, *op. cit.*, 141.

²⁹ Павлова Посланица Колашанима, 4, 1.

³⁰ Верни роб је у Јеванђељу по Матеју (12, 1-9; 13, 24-30; 25, 21; 21, 33-41; 22, 1-13) преведен на европске језике као верни слуга, али речник тог Јеванђеља недвосмислено упућује да је реч о робу. Види о овоме Vogt, J., *op. cit.*, 142-143. Грчка реч *douloi* означава робове.

³¹ M. I. Finley, *op. cit.*, 104.

³² Павлова Посланица Коринћанима, 7, 17 и 20-22.

³³ Павлова Посланица Римљанима, 13, 1. Види В. Дјурант, *Цезар и Христ*, (превео Љ. Величков), Народна књига – Алфа, Београд, 1996, 673.

чувени беседник и правник, после убиства префекта града Педанија Секунда (*Lucius Pedanius Secundus*) од стране његовог роба, поставља питање сенату: „Колико робова би требало имати да би човек био безбедан и коме ће робови убудуће притећи у помоћ ако се ни сада, под притиском страха, не брину да ли смо ми у опасности?“. ³⁴

Паралелно са новим филозофским ставовима, владајућа класа кренула је путем ублажавања положаја робова и забрањивала господарима да над својим робовима безразложно бесне. ³⁵ Тако је *lex Petronia* (највероватније из времена владавине Тиберија) забрањивала коришћење робова за борбу са дивљим зверима без прибављеног одобрења магистрата. ³⁶ Клаудије (*Claudius*) је одредио да, ако господар, ради избегавања трошкова лечења, изложи болесног и изнемоглог роба на Ескулаповом острву, овај, уколико се опорави, постаје слободан човек са статусом Латина. ³⁷ Домицијан (*Domitianus*) је забранио кастрирање робова и снижио цену кастрата који су се налазили код трговаца робљем. ³⁸ Хадријан (*Hadrianus*) је ограничио тортуру над робовима и укинуо приватне затворе. ³⁹ Према конституцији Антонина Пија (*Antoninus Pius*), онај који би без разлога убио свог роба одговарао је као да је убио туђега, а сувише сурово поступање или приморавање на педерастичку и неморално обешчашћење доводило је до обавезне продаје другом лицу, и то тако да се роб никад не врати првобитном господару. ⁴⁰

Са друге стране, крајем периода републике, нове привредне прилике утицале су на повећање броја ослобађања робова (*manumissio*). Одржавање и увећавање огромних земљишних поседа и капитала појединаца захтевало је време и људске капацитете, те породичне старешине све више ослобађају спретне и способне робове како би им помогли у обављању послова. Неки робови су добили слободу захваљујући верној служби и оданости господару, а неки откупом, вршењем кривичних дела или једноставно наивношћу господара јер је ослобађање постало „мода“. Поред старих, створени су нови, неформални облици ослобађања робова, као што су ослобађање пред пријатељима (*manumissio inter amicos*), ослобађање писмом (*manumissio per epistulam*),

³⁴ Tacitus, *Annales*, 14, 43. На основу сенатског мишљења из 10. године (*senatus consultum Silanianum*), у случају убиства господара, затечени робови су могли бити мучени, а ако се не пронађе убица, били би убијени. Тако је у случају убиства овог префекта страдало свих 400 робова, за шта се и залагао Гај Касије у свом обраћању сенату (Tacitus, *Annales*, 14, 43).

³⁵ *Gai Inst.*, I, 53.

³⁶ *D.* 48, 8, 11, 2.

³⁷ Svetonius, *De Vita Caesarum*, Claudius, 25; *D.* 40, 8, 2; *C.* 7, 6, 1, 3.

³⁸ Svetonius, *De Vita Caesarum*, Domitianus, 7.

³⁹ *Collatio legum Mosaicarum et Romanarum*, 3, 3, 4; *D.* 1, 6, 2.

⁴⁰ *D.* 1, 6, 2; *Gai Inst.*, I, 53; *I.* 1, 8, 2. Види и Е. Станковић, С. Владетић, *op. cit.*, 122-123.

позивањем роба за господарев сто (*manumissio per mensam*), а касније, у време Константина, и у цркви (*manumissio in ecclesia*).⁴¹

Током принципата манумисије су толико ухватиле маха да су постале претња робовласничком систему и чистоћи италске расе, па је у време Августа (*Augustus*) донето неколико закона⁴² којима се одређује број, положај и разлика међу онима који се могу ослободити.⁴³ Међутим, друштвено - економски амбијент је био такав да ови закони нису имали много ефекта. Освајања је било све мање, тако да је преовлађивао број одгајених робова. Робовласнички систем је прошао свој зенит.

Робови су ослобађани и из хуманих разлога. Кроз законодавство је зауздавана прекомерна суровост господара која је била усмерена не само на угрожавање здравља и живота робова, већ и на елементарно људско достојанство. Тако је бивши господар робиње, који је прода под условом да се не бави проституцијом, имао право да тражи њено ослобађање ако се она почела бавити овим најстаријим занатом.⁴⁴ За време Константина (*Constantinus*) намерно убиство роба проглашено је злочином,⁴⁵ а Клаудијев пропис да ће роб којег господар напусти због болести бити слободан са статусом Латина, Јустинијан (*Iustinianus*) је проширио, те је такав роб добијао статус римског грађанина.⁴⁶

На основу закона, робови су, као награду, добијали слободу и од државе ако су учествовали и помагали у спровођењу правде према извршиоцима тешких кривичних дела. Конституцијом Диоклецијана (*Diocletianus*) и Максимијана (*Maximianus*) назначено је да би ауторитет закона требало користити и у циљу подстицања верности робова.⁴⁷ Тако су слободу добијали робови који открију убице свог господара.⁴⁸ Затим они који поткажу лица која се баве „гнусним фалсификовањем новца”.⁴⁹ Слободом су награђивани и робови који ухвате дезертера и предају га властима или дају информације о њему.⁵⁰ Ослобађани су и робови који властима пријаве силоватеље девица, без

⁴¹ *Gai. Inst.*, I, 44; *Plinius, Epistulae*, VII, 16; *I. 1*, 5, 1; *G. Ep.*, 1, 1, 2; *C. 1*, 13, 1. 2. Види С. Владетић, *Пуштање робова на слободу од стране господара (manumissio)*, у: *Усклађивање правног система Србије са стандардима европске уније*, (ур. Ј. Вучковић), књ. 13, Правни факултет Универзитета у Крагујевцу, Институт за правне и друштвене науке, 2025, 61-63.

⁴² *Lex Fufia Caninia* (2. године п.н.е.), *Lex Aelia Sentia* (4. године н.е.) и *lex Iunia Norbana* (19. године н.е.).

⁴³ *Svetonius, De Vit. Caes.*, Augustus, 40; *Cassius Dio, Historia Romana*, 55, 13.

⁴⁴ *D. 40*, 8, 5-7.

⁴⁵ *Cod. Theod.*, 9, 12, 1, 2.

⁴⁶ *C. 7*, 6, 1, 3.

⁴⁷ *C. 7*, 13, 1.

⁴⁸ *D. 38*, 2, 4; *D. 40*, 8, 5.

⁴⁹ *C. 7*, 13, 2.

⁵⁰ *C. 7*, 13, 4; *Cod. Theod.*, 7, 18, 4, 1.

обзира да ли су верене или не.⁵¹ Ово је касније проширено и на удовице и монахиње.⁵² Ако се утврди да је жена имала тајне сексуалне односе са својим робом осуђивана је на смрт, а раскалашни роб је спаљиван,⁵³ међутим, истом том робу дата је могућност да дело пријави, а заузврат награђиван је слободом ако је његова информација тачна.⁵⁴

Иако је било нужно да се власт господара према робовима сачува и да се њихова права према њима не окрње, ипак, било је интересу самих господара да се пружи помоћ оним робовима који је оправдано траже због суровости, глади, несносних неправди и понижења,⁵⁵ али и да се награде они који искажу верност.

Ропство је тада већ запало у озбиљну кризу, а за држање у покорности великог броја робова није била довољна гола сила. То би само водило у нове побуне. Законодавним активностима требало је код њих учврстити уверење да држава брине о њима и да ће свој индивидуални положај задржати или можда поправити само они који се поковавају господару, верују у основне вредности тадашње друштвене заједнице и спремни су да их штите.

IV ЗАКЉУЧАК

Лош положај робова и изузетни примери њихове лојалности и херојских дела учињених из поштовања и љубави према господару током грађанских ратова, условили су нове филозофске ставове о робовима. На њих се почиње гледати као на људска бића која, не само да љубазно извршавају своје дужности, већ су и, према слободној вољи, спремна на многа добротинства према господарима. На тај начин од стране филозофа и писаца креиран је идеал верног роба – роба који је одан свом господару, праведан, храбар, великодушан и вистрен.

Хришћанство, такође, посматра роба као људско биће, али и оно прихвата ропство као институцију, и истиче покорност као највећу врлину. Према хришћанском учењу све власти су дате од Бога, па тако и власт господара над робовима. Покоравајући се господару, робови истовремено служе Господу, од кога ће за то добити награду.

Осим у делима писаца и хришћанског учења, идеал верног роба нашао се и у законодавству римских паганских и хришћанских царева. Предузет је низ законодавних мера усмерених на непотребно злостављање робова. Такође, као награда, додељивана им је слобода за откривање починиоца тешких злочина. Ове мере су предузете, како се наводи у Диклецијановој и Максимијановој

⁵¹ С. 7, 13, 3; Е. Станковић, С. Владетић, *op. cit.*, 125.

⁵² С. 9, 13, 1.

⁵³ *Cod. Theod.*, 9, 9, 1.

⁵⁴ С. 9, 11, 1; *Cod. Theod.*, 9, 9, 1.

⁵⁵ *I.* 1, 8, 2.

конституцији, у циљу подстицања верности робова, односно оданости и ревносног испуњавања дужности према господару, поштовања закона и вредности које они промовишу и спремности да их штите.

Дела писаца, хришћанска учења и законодавне активности царева сигурно су, свака на свој начин, допринеле бољем положају робова. Али, заједнички именитељ им је признање ропства као институције и коришћење идеала верног роба као мере савршенства којој би сваки роб требало да тежи, у сврху очувања постојеће друштвено-економске формације. У томе се и на крају успело – Јустинијан је у Институцијама и даље делио људе на слободне и робове.⁵⁶

Srđan Vladetić LL.D.*

ON THE IDEAL OF FAITHFUL SLAVE

Summary

In Ancient Rome, people were either free or slaves. Depending on the economic system, the claims of conquest, and political circumstances, the status of slaves has been different throughout Roman history. After the Punic Wars, their position got worse, which caused rebellions and created uncertainty among the ruling classes. Reflection of those circumstances could be found in the new philosophical understandings, legislative changes and changed religious doctrines regarding the position of slaves. Among those ideal of faithful slave stands out as an example of perfection to which, according to philosophers, legislators and Christian doctrine, all of the slaves should strive.

Key words: *Ancient Rome, status, slaves, new philosophical understandings, legislative changes, the influence of Christianity, the ideal of the faithful slave.*

⁵⁶ I. 1, 3, pr.

* Full-time Professor, Faculty of Law, University of Kragujevac.